

МАТЮХА М.М.
кандидат економічних наук, доцент
Київський національний торговельно-
економічний університет

ВИДИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ В АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМАХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Управлінська звітність є відносно новим невизначеним поняттям у сфері досліджень обліку, однак її вивчення сприяє поглибленню інформаційного забезпечення про господарську діяльність підприємства, розширює базу для прийняття управлінських рішень. Важливими питаннями вивчення управлінської звітності потребує розробка методичних основ формування управлінської звітності в цілому по підприємству та окремих видів його бізнесу, обґрунтування структури управлінської звітності по підрозділах підприємства та окремих сторін їх діяльності, необхідність обґрунтування форм управлінської звітності. Тому об'єктивно постає питання можливості її дослідження структури та елементів.

Варто зазначити, що дослідження управлінської звітності ведеться у тісному взаємозв'язку із управлінським обліком, не виділяючи управлінську звітність як окремий об'єкт. Зокрема, такі вчені як Нападовська Л.В., Сопко В.В. вказують тільки на окремі проблеми формування управлінської звітності теоретико-прикладного характеру. У працях Пантелеєва В.П., Петренко С.М. управлінська звітність досліджується як інструмент внутрішнього контролю господарських систем.

Безпосередньо висвічується проблема управлінської звітності у російських авторів: Аверчева І.В., Белецкої А. А., Дубової Д. І., та інші

Водночас автори не дають чіткої інтерпретації методології управлінської звітності в умовах застосування інформаційних систем, зокрема в галузі торгівлі, що потребує подальших досліджень та узагальнень практики застосування форм звітності.

У загальному розумінні інформаційна система (англ. Information system) — сукупність організаційних і технічних засобів для збереження та обробки інформації з метою забезпечення інформаційних потреб користувачів. Таке визначення використовується для найбільшого узагальнення даного поняття та потребує подальшого уточнення для процесу формування управлінської звітності у галузі торгівлі. Слід зауважити, що у переважній більшості при практичному застосуванні автоматизованої обробки даних інформаційні системи розуміють в

Україні під назвою «автоматизовані системи (АС)». В наукових дослідженнях, учбових літературних джерелах поняття обробки даних розглядають як «інформаційні системи». Аналогічно в різних сферах людської діяльності система обробки даних зустрічається під різним трактуванням. Зокрема, при обробці облікової інформації засобами ЕОМ цей процес і система також має різні тлумачення. Такий стан речей потребує уточнення визначень і розумінь різних дефініцій.

Сучасна інформаційна система обліку будується як основа інтеграції всіх видів господарського обліку – бухгалтерського, податкового, статистичного і забезпечує керівництво не тільки обліковою, а й іншою інформацією в залежності від функцій. Технічним забезпеченням інформаційних систем обліку стають персональні комп'ютерні, системи та набір спеціалізованого програмного забезпечення, що створюють автоматизовані робочі місця (АРМ). Працівник бухгалтерії стає фахівцем файлової системи та власне своєї предметної сфери в діалоговому режимі. У зв'язку із цим виникає потреба дослідження методології та організації управлінської звітності в умовах використання комп'ютерних технологій з точки зору користувача персональних комп'ютерів. У цьому зв'язку, враховуючи можливості програмних комплексів по авторизації облікової роботи торгівельної діяльності можна виділити групи управлінської звітності, які служать різним цілям інформаційного забезпечення.

У першу групу управлінської звітності при застосуванні інформаційних технологій можна віднести нерегламентовану звітність, яку при паперовій технології ведення обліку трактують як відомості. Нерегламентована звітність – це внутрішня звітність підприємства, яка у першу чергу використовуються бухгалтерами для перевірки правильності ведення обліку, проведення технологічного контролю за роботою інформаційної системи проведенням звірки по рахунках, складається в АС. Першу групу автоматизованої управлінської звітності можна розділити на основну, додаткову і розшифровки.

Основна група внутрішньої управлінської звітності представлена в інформаційних системах обліку оборотно-сальдовою відомістю, шахівкою, головною книгою, звітом про проведення. У даному випадку виникає дискусійне питання щодо віднесення зведених даних у регістрах обліку до звітності. Хоча при використанні інформаційних технологій зведені відомості по рахунках слід віднести до нерегламентованої управлінської звітності. По-перше дані форми мають властивість узагальнення інформації по встановленим параметрам, що задаються, виходячи із потреби користувачів інформації. По-друге форми складаються кожен раз заново на основі накопичення даних із первинних документів, Журналу обліку господарських операцій АС. Будь-яке

виправлення первинної інформації призводить до зміни інформації у нерегламентованій управлінській звітності, при цьому користувач не проводить будь-яких додаткових дій. По третє складання нерегламентованої управлінської звітності не обов'язкове, або дана звітність складається за будь-який період. По четверте основна нерегламентована звітність може мати додаткові елементи розшифровки. У решті випадків основна група нерегламентованої звітності аналогічна до стандартної бухгалтерської. Це також пояснюється прийнятими традиціями представлення даних форм при веденні обліку.

Оборотно-сальдова відомість містить для кожного рахунку інформацію про залишки на початок і на кінець періоду, оборотах по дебету й кредиту за період. Форма звітності складається за встановленими параметрами користувача: дати початку й кінця періоду, організація, за даними обліку якої будується звіт, розгорнуте сальдо по певних рахунках, для валютних рахунків будуть виводитися валютні суми, дані по забалансових рахунках (обороті й сальдо по забалансових рахунках не включаються в загальний підсумок звіту). Також у даній звітності проводиться деталізація інформації за певними правилами для окремого, або групи рахунків. Правила деталізації встановлюються відповідно по відображенню сальдо рахунків по субрахунках, або субконто.

Шахівка містить табличне подання оборотів між рахунками за деякий обраний період по заданій організації. Рядки таблиці відповідають рахункам за дебетом, стовпці - рахункам за кредитом. Аналогічно у шахівці задається інформація у розрізі валют, розгорнутої за потреби інформацією по рахунках і субрахунках.

Поняття головної книги при застосуванні АС відрізняється від загальноприйнятого поняття при веденні паперової системи обліку. Книга дозволяє вивести обороти рахунків у кореспонденції з рахунками й сальдо на початок і кінець періоду із заданою періодичністю. Крім того, у головній книзі можна відобразити рахунки по яких не проводилося записів господарських операцій, і окремо рахунки по яких проводилися записи.

Звіт про проведення призначений для одержання списку проводок по заданих критеріях: дата початку й закінчення звітного періоду, найменування організації, для бухгалтерського обліку якої формується звіт, зазначення списку кореспонденцій для відбору проводок по заданих рахунках.

Додаткова група автоматизованої управлінської звітності складається із оборотів, карток і аналізів рахунків, субрахунків.

Відповідно обороти по рахунках (субрахунках) це звіти, які дозволяють вивести обороти рахунку в кореспонденції з рахунками й

сальдо на початок і кінець періоду із заданою періодичністю. Додатково можна одержати деталізацію по субрахунках і субконто вказаного рахунку. Звіт містить основні параметри по встановленню: діапазонна дат, аналізуємого рахунку, відображення сум у валюті, натуральних показниках, по залишках і оборотах рахунків.

Звіт "Аналіз рахунку (субрахунку)" виводить початкове й кінцеве сальдо по рахунку обліку, а також обороти в кореспонденції з рахунками. Додатково можна одержати деталізацію по субрахунках і субконто, а також вивести проміжні підсумки з певною періодичністю. Аналіз може бути побудований по обраному рахунку бухгалтерського обліку для обраної організації. Насторійка форми звіту дозволяє задавати всі можливі параметри звіту, у т.ч., які задаються на головній формі: періодизацію дат формування, вибір рахунку, дані по валютах, вибір відображення кількісного обліку.

Звіт "Картка рахунку (субрахунку)" включає всі проводки за обраним рахунком або проводки по даному рахунку за конкретним значенням об'єктів аналітичного обліку - найменуванню матеріалу, організації-постачальника й т.д. Крім того, у картці рахунку показуються залишки на початок і кінець періоду, обороти за період і залишки після кожного проведення. Картка рахунку може бути побудована по обраному рахунку бухгалтерського обліку для обраної організації, із періодизацією дат виводу оборотів.

Деталізовано-пояснювальні відомості це додаткові звіти в яких відображається довідкова інформація та джерела інформації, що наведена в основних звітних формах (таблиця 1).

Таблиця 1

Співвідношення основних нерегламентованих звітів і деталізованих звітів у програмному комплексі «1С: Підприємство»

Основна форма		Деталізація звіту
Основна	Оборотно-сальдова відомість	Рядки звіту із залишками й оборотами по рахунках можуть бути розшифровані оборотно-сальдовою відомістю по рахунку або карткою рахунку
	Звіт "Шахова відомість"	Рядки звіту із залишками й оборотами по рахунках можуть бути розшифровані "Звітом по проводках".
	Звіт "Головна книга"	Рядки звіту можуть бути розшифровані звітом "Обороти рахунку" або "Звітом по проводках".
	Звіт про проведення	При розшифровці рядка звіту

		відкривається документ, що породив дану проводку
Додаткова	Звіт "Обороти рахунку"	Рядки звіту можуть бути розшифровані журналом проводок
	Звіт "Аналіз рахунку"	Рядка звіту, що містять обороти з кореспондируючими рахунками, можуть бути розшифровані журналом проводок, а рядка із сальдо й оборотом за період можуть бути розшифровані карткою рахунку
	Звіт "Картка рахунку (бухгалтерський облік)"	Рядки звіту, що містять дані про проводки, розшифровуються відкриттям документа, що сформував дану проводку

Слід замітити, що одночасно одні звіти можуть служити як доповнюючим елементом іншого звіту. Взаємозв'язок звітності забезпечує користувачам інформації швидкий пошук та розуміння інформації.

Друга група управлінської звітності узагальнює інформацію про товарооборот і безпосередньо висвітлює питання господарювання торговельних підприємств. Звітність про здійснення торговельної діяльності можна згрупувати на

1. Звітність про рух товарів,
2. Звітність про стан розрахунків,
3. звіт про реалізацію,
4. Звітність про ціноутворення.

Звітність про рух товарів, в інформаційних системах, слід представляти на рівні Товарного звіту, Звіту про товарні запаси та Звіту про резервування товарів.

Товарний звіт має представляти загальну інформацію про наявність і рух товарів по складах, магазинах, матеріально-відповідальних особах. Даний звіт формується у розрізі оприбуткування, витрат, повернення постачальникам, повернення товарів покупцями.

Окрема інформація по окремих підрозділах торговельного підприємства про наявність товарів подається у Звіті про товарні запаси. У цьому звіті слід розміщати інформацію в розрізі прибуткових документів

У сучасних умовах реалізації товарів при торгівлі через Інтернет, попередньому замовленні товарів виникає в узагальнені інформації про резервування товарів.

Звітність про стан розрахунків має включати:

- Баланс розрахунків з контрагентами – надається загальна узагальнена інформація про розрахунки з дебіторами і кредиторами.

- Звіт про сплату рахунків – надається деталізована інформація в розрізі договорів, особових рахунків.

- Звіт про заборгованість – даний звіт надає інформацію про класифікацію заборгованості в діапазоні дат, що встановлюються обліковою політикою підприємства.

Третя група автоматизованої управлінської звітності представляє собою сукупність показників про дохідність бізнесу:

- Звіт про доходи від реалізації товарів – подається загальна інформація про доходи від реалізації товарів;

- звіт про продаж – подає інформацію по сумах оплат на основі платежів контрагентів, по сумах реалізації на основі відпрацьованих накладних на відпуск товарів, у будь-якій валюті та із врахуванням валюти балансу;

- Звіт про структуру реалізації - подає інформацію у сумовому і кількісному вираженні із розрахунком структури продажу по товарам, партіям товарів, у розрізі контрагентів, покупців, відповідальних за ведення особових рахунків;

- Звіт про реалізацію груп товарів – представляється у сумовому вираженні по кожній групі товарів та по кожному товару групи.

Четверта група звітів вважається додатковою, які формуються на основі документів та вбудованих шаблонів АС :

- звіт про дані карток складського обліку;

- звіти по випасних документах;

- звіти по отриманих документах.

Наведені форми управлінської звітності АС, за формою представлення формують у вигляді

- простої, яка задається в межах діапазону дат;

- порівняльної, яка видає дані за два періоди (як правило).

Більшість звітів наводяться у вигляді таблиць, додаткові звіти можуть наводитися у вигляді діаграм, гістограм.

Форма представлення даних у звітності визначається параметрами заданими користувачам. Зокрема до цих параметрів відносять встановлення діапазону дат, представлення даних у порядку збільшення (зменшення), за різними ознаками групування.

Отже, з метою забезпечення управління підприємством торговельного підприємства якісною інформацією в складі управлінської звітності необхідно виокремлювати різні потреби користувачів відповідно до їх функціонального призначення. Відповідно розвиток класифікації форм управлінської звітності буде сприяти вирішенню конкретних задач, виходячи із системи показників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нападовська Л.В. Управлінський облік. Підруч. для студ. вищ. навч. закладів. – К.: Книга, 2004. – 544 с.
2. Облік, контроль та аналіз: Словник-довідник: Навч. посіб. За ред. проф. В.П. Пантелеєва, В.О. Шевчука. – К.: Бізнес Медіа Консалтинг, 2011. – 368 с.
3. Пантелеєв В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: монографія. К.: ДП «Інформ.-анліт. Агентство», - 2008. – 491 с.
4. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: Навчальний посібник. К.: КНЕУ. – 2006. – с. 526